

Procesy demograficzne w województwie śląskim w latach 2000-2019 oraz w perspektywie do 2040 r.

Niniejsze opracowanie, oparte na danych gromadzonych przez statystykę publiczną, jest syntetyczną charakterystyką najważniejszych aspektów przemian ludnościowych zachodzących w województwie śląskim z uwzględnieniem prognoz demograficznych.

Zakres przedmiotowy opracowania obejmuje najistotniejsze aspekty charakterystyki demograficznej, takie jak: liczba ludności, struktura według płci i wieku, urodzenia, zgony, trwanie życia, migracje. Zakres czasowy opracowania obejmuje: retrospekcję procesów demograficznych sięgającą roku 2000, stan aktualny dotyczący 2019 r., prognozy demograficzne do roku 2040.

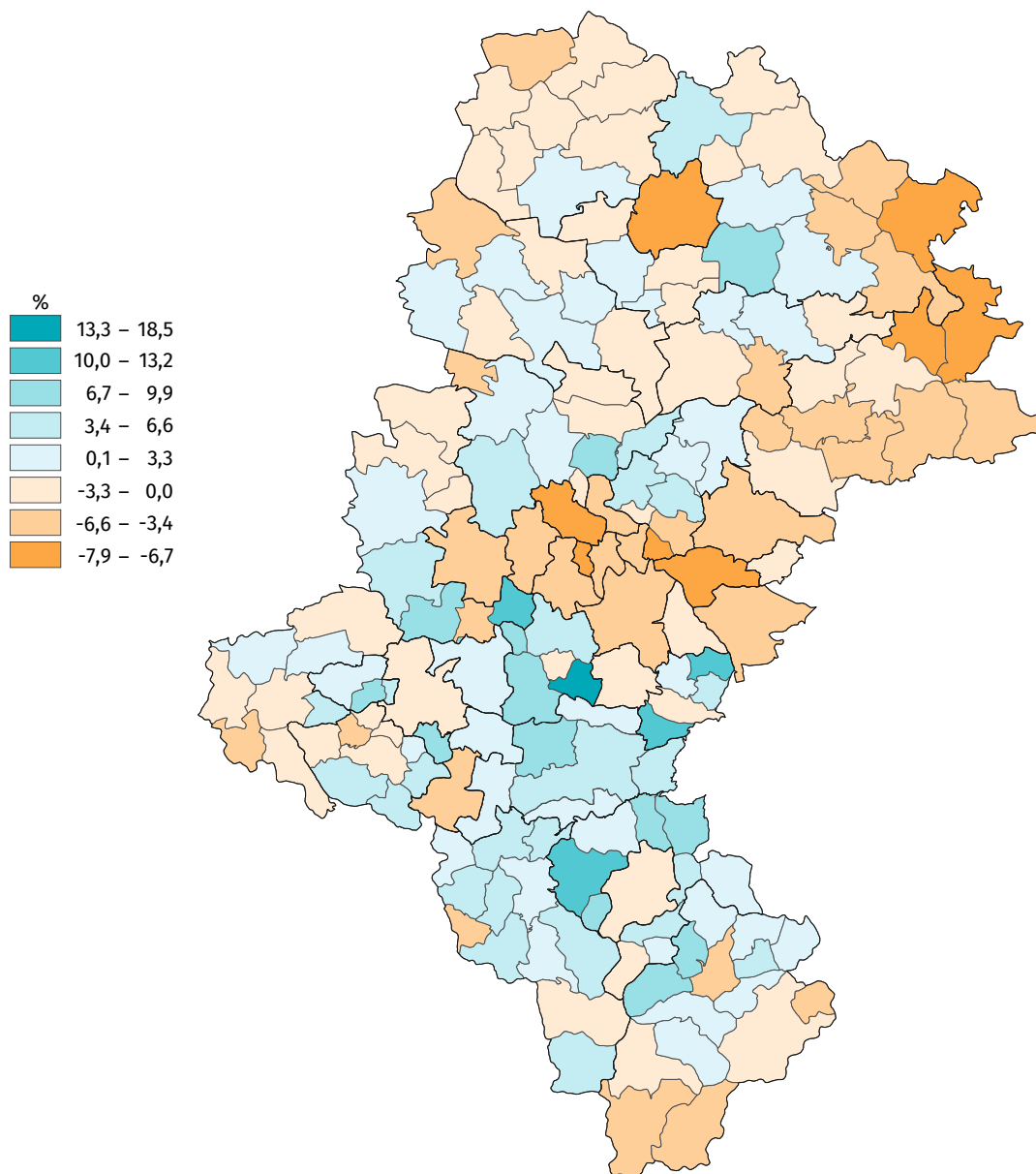
W latach 2000-2019 w województwie śląskim zaobserwowano następujące tendencje demograficzne:

- ubytek liczby ludności (o 5,2%) będący konsekwencją ujemnego przyrostu naturalnego oraz ujemnego salda migracji międzywojewódzkich i zagranicznych,
- utrzymującą się przewagę liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych (z wyjątkiem 2010 r.), przekładającą się na ujemny przyrost naturalny (minus 11258 w 2019 r. wobec minus 3781 w 2000 r.),
- odwrócenie tendencji urbanizacyjnych – spadek liczby mieszkańców miast (o 8,4%), przy jednoczesnym wzroście liczby mieszkańców wsi (o 6,8%),
- postępujący proces starzenia się ludności oraz niedobór zasobów ludzkich na rynku pracy; spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 28,6%) oraz wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 55,6%), przekładający się na systematyczny wzrost od 2008 r. współczynnika obciążenia demograficznego,
- wydłużenie się przeciętnej długości trwania życia mieszkańców województwa, pomimo wzrostu liczby zgonów (z wyjątkiem 2002, 2010, 2011, 2014, 2016 i 2019 r.) i postępującego procesu starzenia się ludności,
- brak gwarancji prostej zastępowalności pokoleń, będący wynikiem utrzymującego się niskiego poziomu współczynnika dzietności kobiet (poniżej poziomu 2,10-2,15) oraz niskiego poziomu udziału kobiet w wieku rozrodczym w ludności ogółem (22,6% w 2019 r. wobec 27,0% w 2000 r.),
- utrzymujące się ujemne saldo migracji ogółem na pobyt stały (minus 4717 w 2019 r. wobec minus 12172 w 2000 r.), będące wynikiem ujemnego salda migracji wewnętrznych (zwłaszcza międzywojewódzkich) i zagranicznych.

Od 2000 r. liczba ludności województwa śląskiego wykazuje tendencję malejącą. W końcu grudnia 2019 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4517,6 tys. osób, tj. o 248,0 tys. (o 5,2%) mniej niż w 2000 r. Mieszkańcy województwa stanowili 11,8% ludności kraju. Zgodnie z prognozą ludności do 2040 r., przewidywany jest dalszy spadek liczby ludności do 3964,6 tys. w 2040 r.; w relacji do 2019 r. będzie to ubytek o 553,1 tys.

Mapa 1. Zmiana liczby ludności według gmin w latach 2010-2019

Stan w dniu 31 grudnia

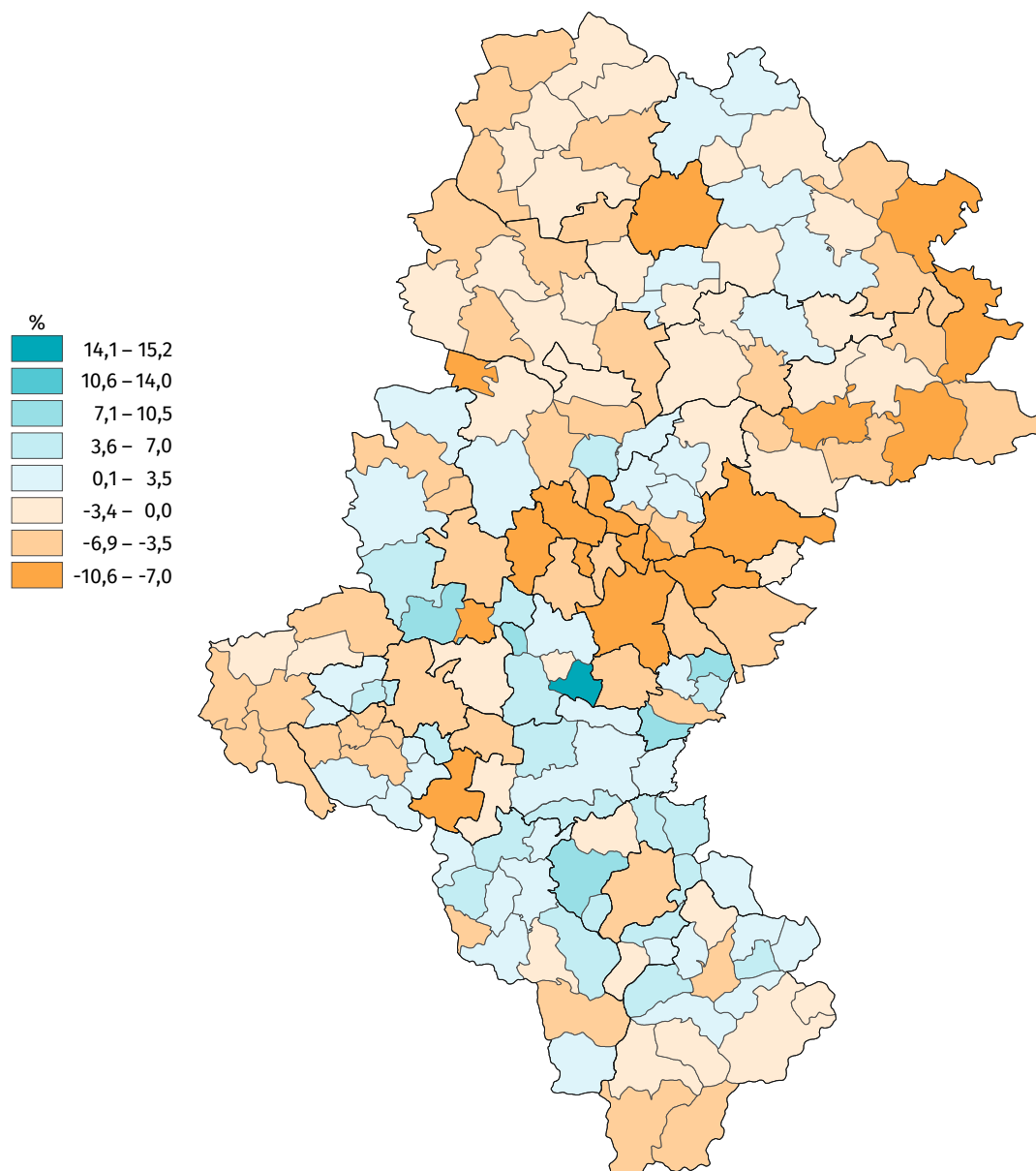

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Systematycznie zmniejsza się liczba mieszkańców miast, natomiast zwiększa się liczba mieszkańców wsi. W 2019 r. ludność miejska stanowiła 76,6% ludności województwa i było to o 2,6 p. proc. mniej niż w 2000 r. Spadek liczby ludności w miastach wynika przede wszystkim z postępującego od 2000 r. przemieszczania się ludności na wieś, m.in. do gmin skupionych wokół dużych miast.

Mapa 2. Zmiana liczby ludności według gmin w latach 2020-2030 (prognoza)

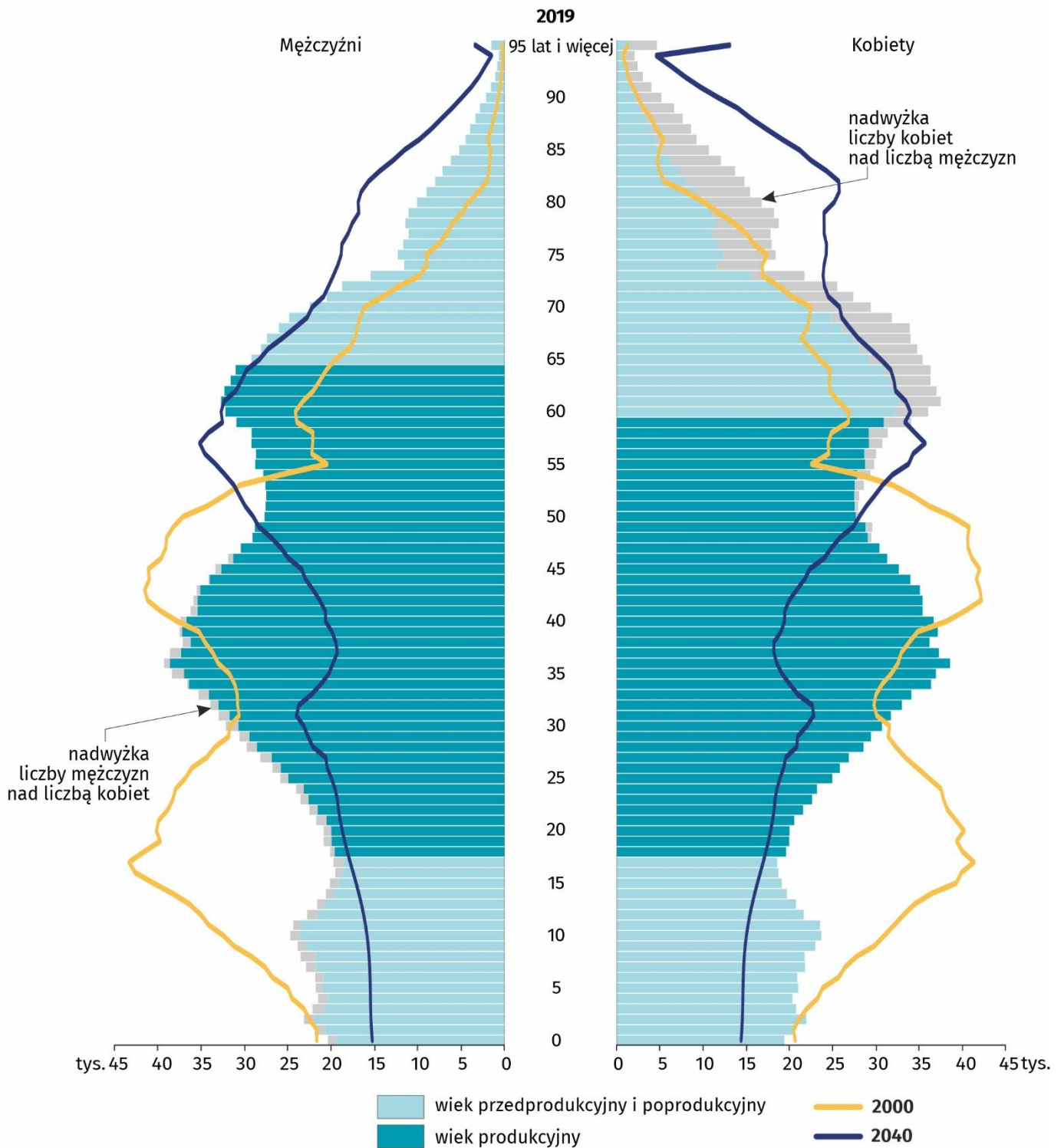
Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: dane GUS, Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030.

W strukturze ludności według płci w województwie śląskim przeważały kobiety, które w końcu 2019 r. stanowiły 51,8% ogólnej liczby mieszkańców. W młodszych grupach wiekowych występowała przewaga mężczyzn, natomiast w starszych grupach wiekowych (od 48 lat) – przewaga kobiet (wykres 1.). Współczynnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) w końcu 2019 r. wyniósł 107,5 (w miastach ukształtował się na poziomie 108,7, a na wsi – 103,7).

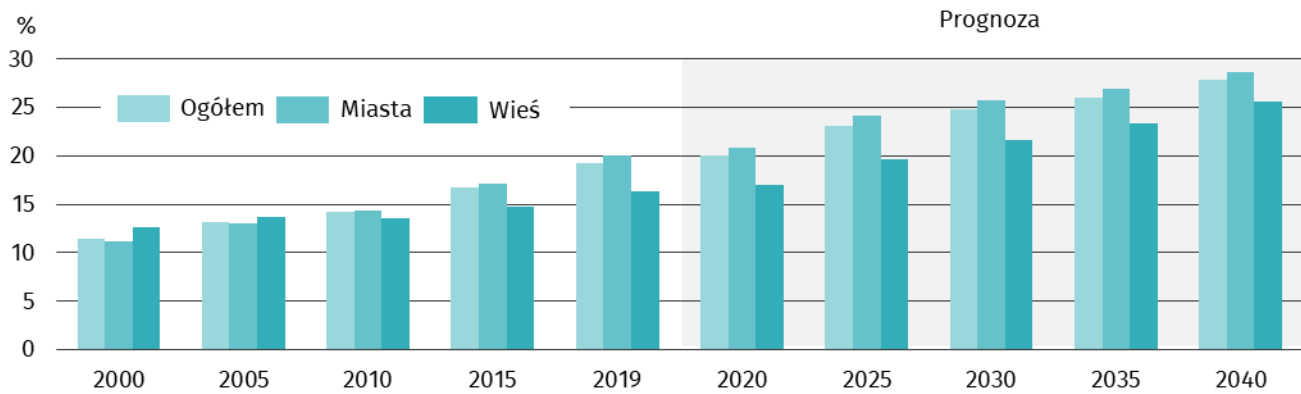
Wykres 1. Ludność według płci i wieku w latach 2000, 2019 i 2040
Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Sytuacja demograficzna w województwie śląskim ewoluuje w kierunku starzenia się populacji. W efekcie zmian w procesach demograficznych maleje odsetek ludności w młodszych grupach wiekowych, natomiast zwiększa się odsetek ludności starszej. W 2019 r. dzieci w wieku poniżej 15. roku życia stanowiły 14,5% ogólnej populacji, wobec 17,5% w 2000 r. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł 19,2% wobec 11,5% w 2000 r. Biorąc pod uwagę prognozowany na 2040 r. ujemny przyrost naturalny, przewidywane są zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku, tj. spadek liczby osób w wieku 0-14 lat (do 458,8 tys.), przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku 65 lat i więcej (do 1104,0 tys.).

Wykres 2. Współczynnik starości demograficznej (udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności)
Stan w dniu 31 grudnia

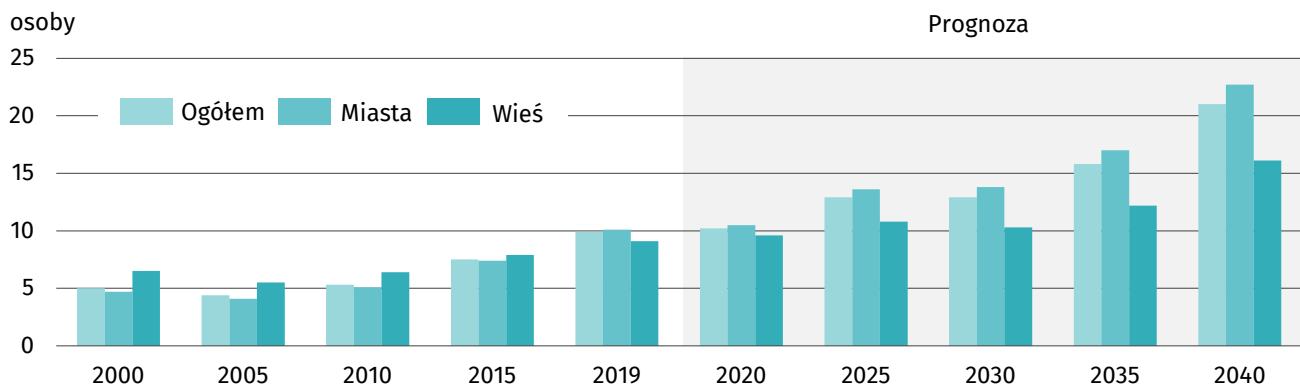
Źródło: dane GUS, Baza Demografia, Prognoza ludności na lata 2014-2050.

W 2019 r. średnia wieku ludności województwa śląskiego wyniosła 42,7 roku i wzrosła o 3 lata w porównaniu z 2010 r. Prognozowany jest dalszy wzrost mediany wieku ludności województwa śląskiego – do poziomu 51,5 roku w 2040 r.

Pomimo postępującego procesu starzenia ludności, generalnie od 2000 r. systematycznie wydłuża się życie mieszkańców województwa śląskiego. Przeciętna długość trwania życia w 2019 r. dla kobiet wyniosła 80,8 a dla mężczyzn 73,8. W porównaniu z 2000 r. wydłużyło się ono o ponad 4 lata dla mężczyzn oraz o prawie 4 lata dla kobiet. Krótsze trwanie życia mężczyzn wynika ze zjawiska wysokiej nadumieralności mężczyzn w porównaniu z kobietami, które obserwowane jest we wszystkich grupach wieku.

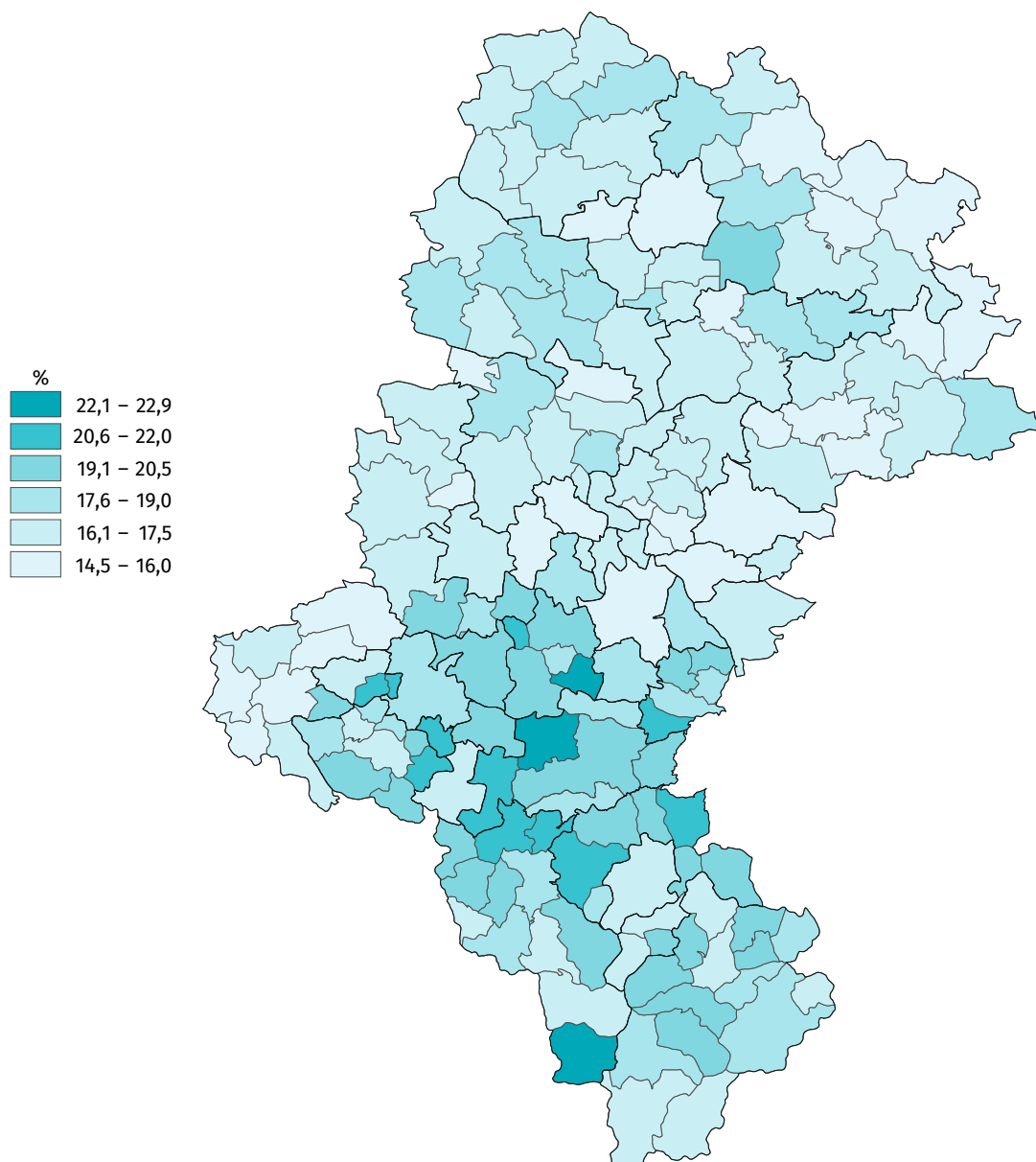
Efektom obserwowanych procesów demograficznych są zmiany w liczbie ludności według ekonomicznych grup wieku. W latach 2000-2016 sukcesywnie zmniejsza się liczba dzieci i młodzieży w wieku 0-17 lat, natomiast w latach 2017-2019 zanotowano wzrost liczby ludności w tym wieku. W końcu 2019 r. liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wyniosła 772,7 tys. (tj. o 310,1 tys. mniej niż w 2000 r.), co stanowiło 17,1% ogółu populacji. Zmniejsza się liczba i udział ludności w wieku produkcyjnym (kobiety 18-59 lat i mężczyźni 18-64 lata), co przekłada się na istotny deficyt zasobów ludzkich na rynku pracy. W 2019 r. liczba osób w wieku produkcyjnym wyniosła 2694,2 tys. i była mniejsza o 313,4 tys. w porównaniu z 2000 r. Obserwowany jest natomiast wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (kobiety 60 lat i więcej oraz mężczyźni 65 lat i więcej). W końcu 2019 r. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wyniosła 1050,8 tys. i w porównaniu z 2000 r. była większa o 375,4 tys. Zgodnie z prognozą ludności do 2040 r., liczba osób w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku produkcyjnym będzie się nadal obniżać, natomiast liczba ludności w wieku poprodukcyjnym będzie wzrastać.

Wykres 3. Wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego (liczba osób w wieku 85 lat i więcej przypadająca na 100 osób w wieku 50-64 lata)
Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: dane GUS, Baza Demografia, Prognoza ludności na lata 2014-2050.

Mapa 3. Udział dzieci i młodzieży (osoby w wieku 0-17 lat) w ogólnej liczbie ludności według gmin w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia

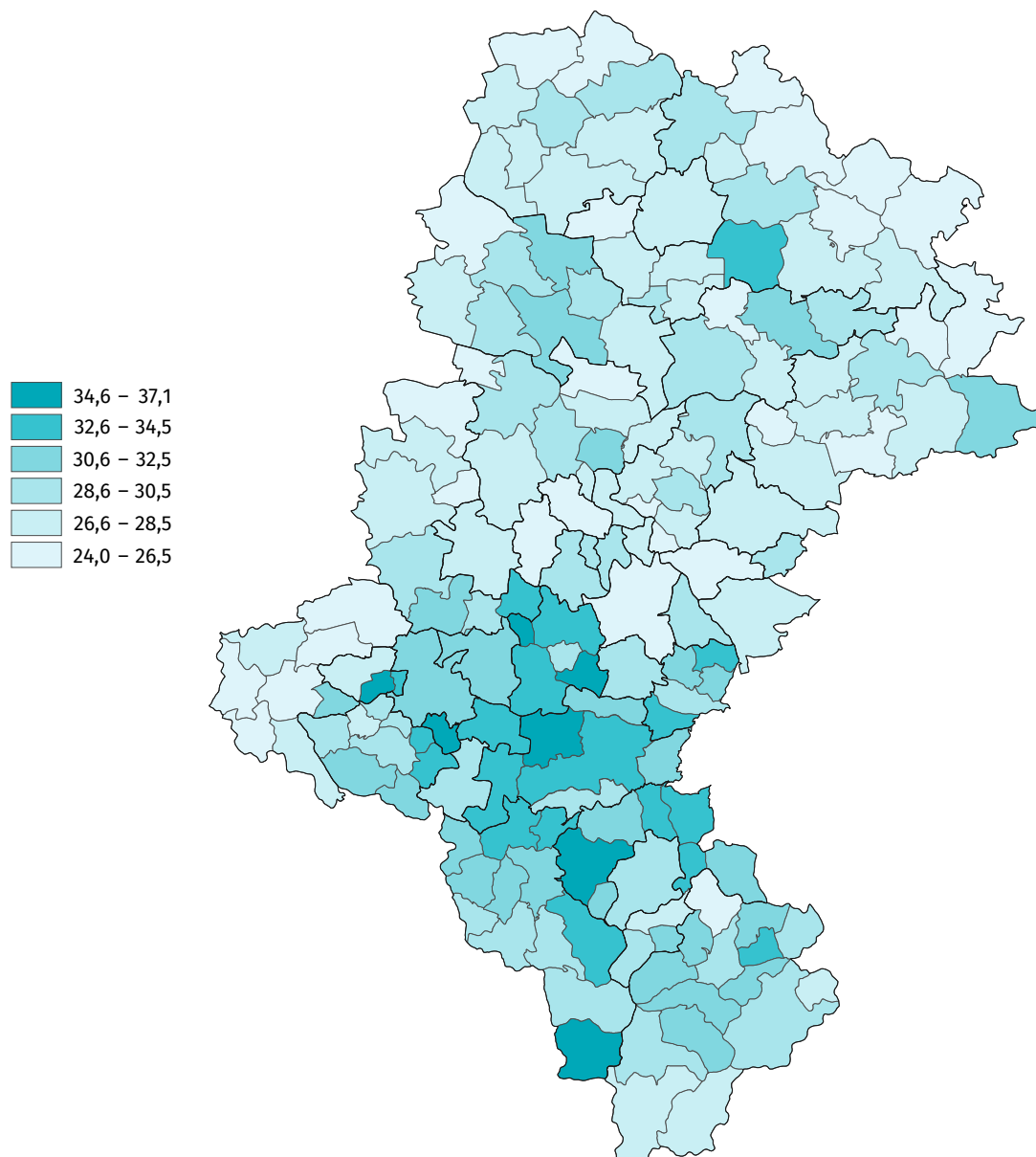

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Od 2008 r. obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym wskazuje na pogłębianie się niekorzystnych relacji. W końcu 2019 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 68 osób w wieku nieprodukcyjnym (w kraju – 67), podczas gdy w 2000 r. – 58. Według prognozy do 2040 r., przy założeniu wieku emerytalnego 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, będzie to 86 osób.

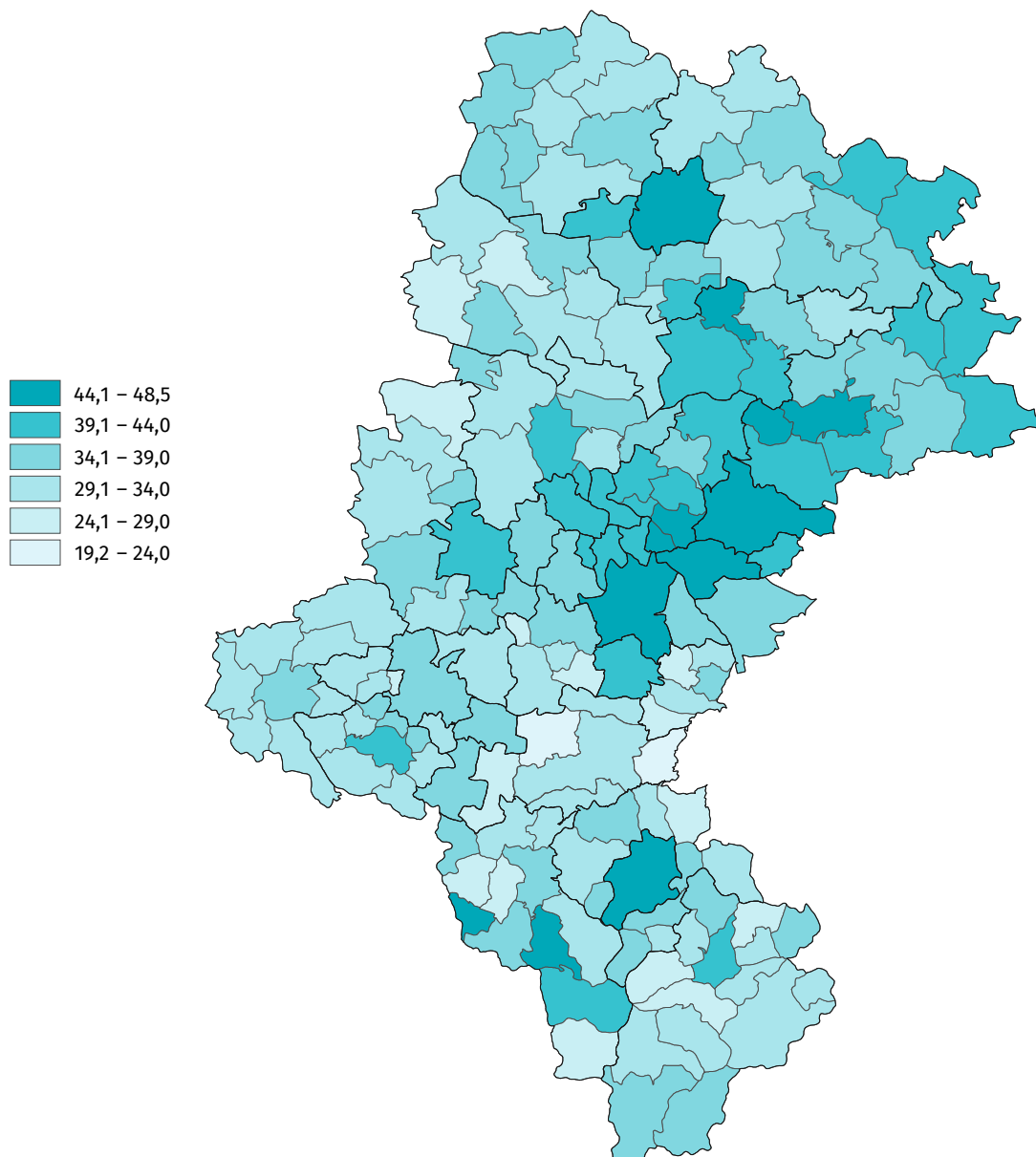
Mapa 4. Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym według gmin w 2019 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Mapa 5. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym według gmin w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia

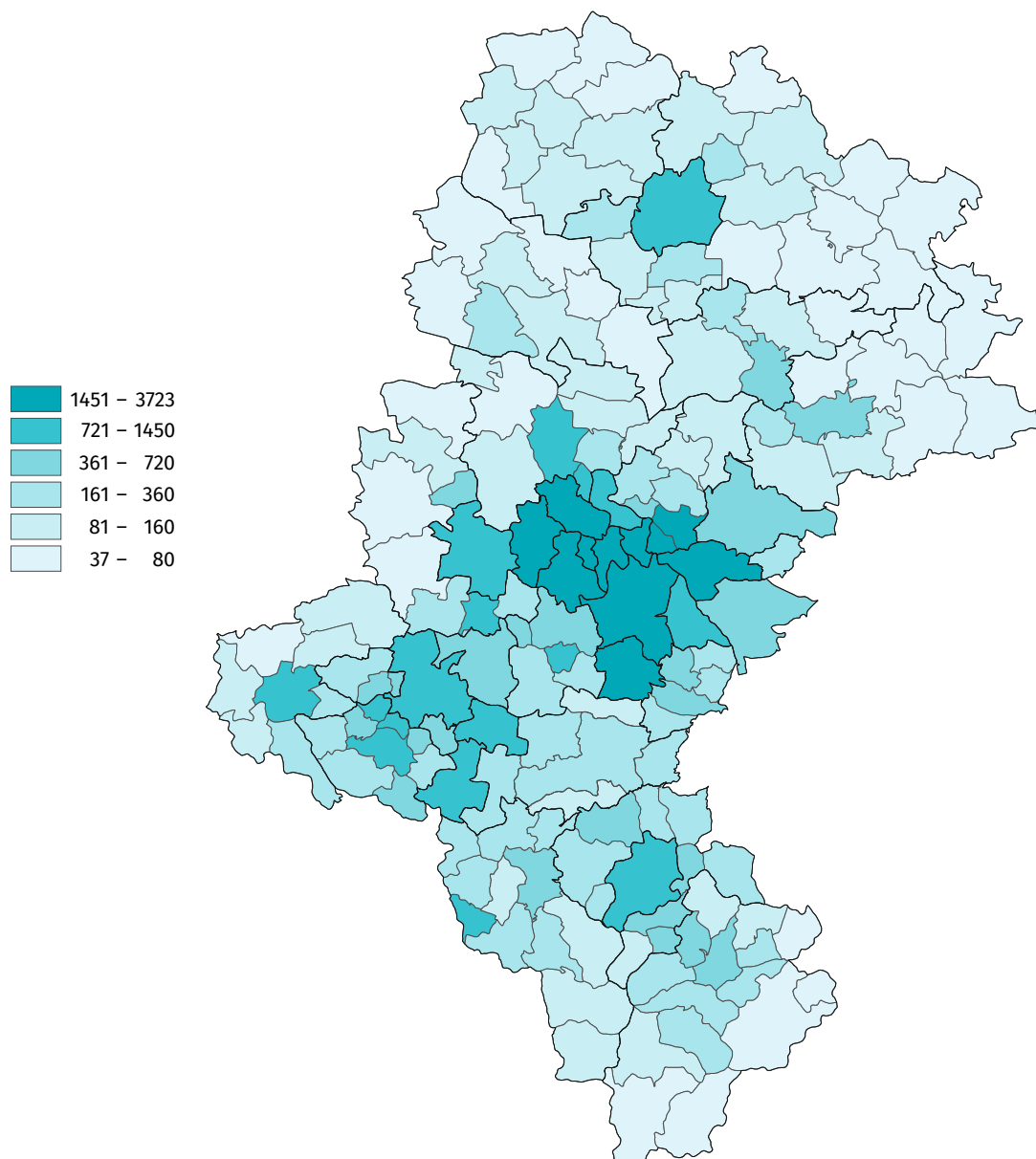

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Obserwowane w województwie śląskim zjawisko depopulacji ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się wskaźnika gęstości zaludnienia, który w końcu 2019 r. wyniósł 366 osób/km² (w kraju – 123 osoby), a w końcu 2000 r. – 386 osób/km².

Mapa 6. Gęstość zaludnienia (ludność na 1 km²) według gmin w 2019 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

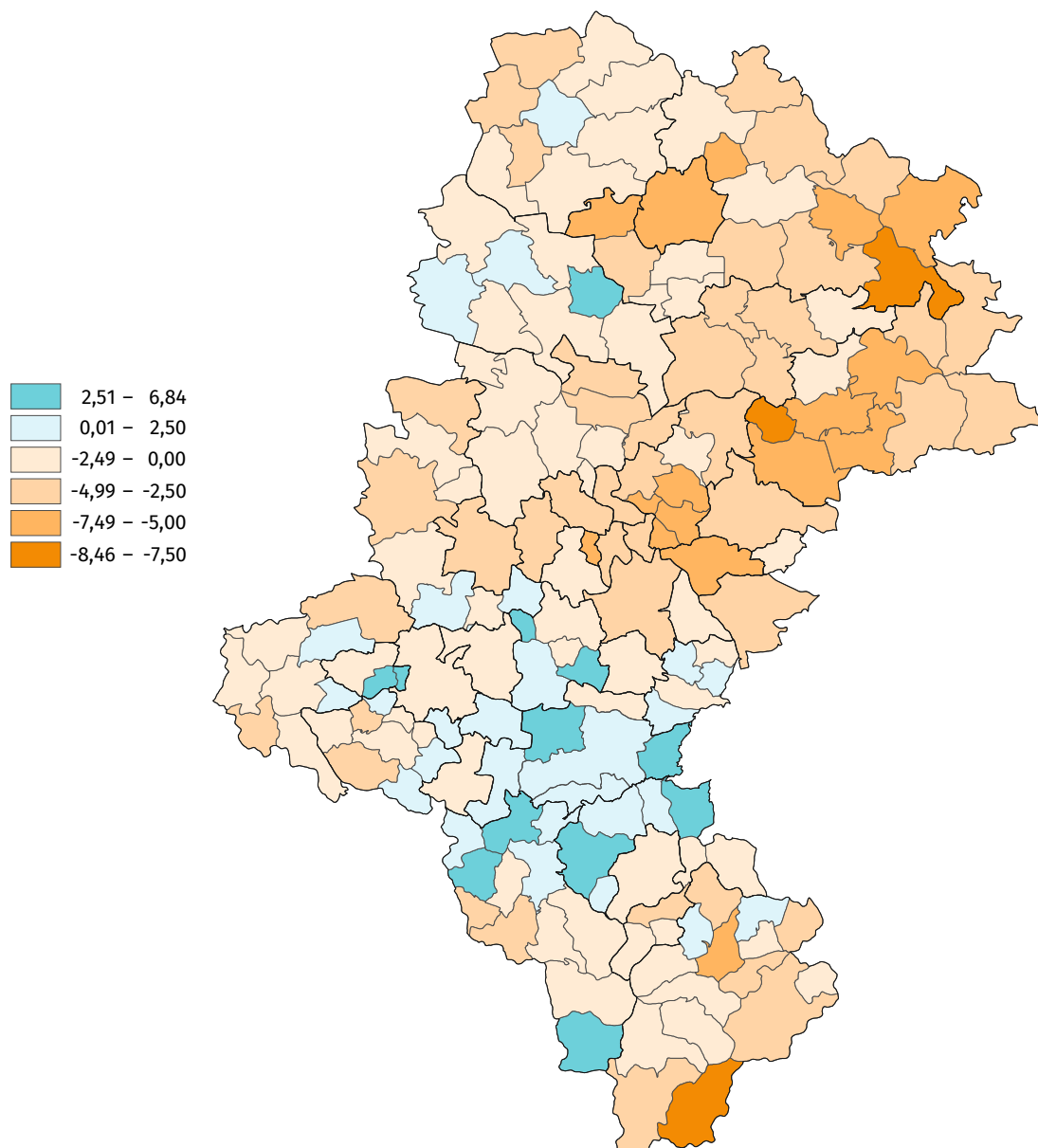
W 2019 r. w województwie śląskim odnotowano znaczne zróżnicowanie gęstości zaludnienia na poziomie powiatów. Największa gęstość zaludnienia wystąpiła w Świętochłowicach (3723 osoby/km²) i Chorzowie (3243 osoby/km²), natomiast najmniejsza w powiatach: częstochowskim (88 osób/km²), lublinieckim (93 osoby/km²), kłobuckim (95 osób/km²).

Jedną z najistotniejszych przyczyn obserwowanego w województwie śląskim zjawiska depopulacji jest ujemny przyrost naturalny (nadwyżka liczby zgonów nad liczbą urodzeń), który utrzymywał się w latach 2000-2019 (z wyjątkiem 2010 r.).

Zgodnie z prognozą ludności do 2040 r. będzie występować dalsze pogłębienie się ujemnego przyrostu naturalnego. Liczba urodzeń będzie malała w okresie objętym prognozą, natomiast liczba zgonów będzie generalnie rosła.

W 2019 r. przyrost naturalny na 1000 ludności w województwie śląskim wyniósł minus 2,49 (w kraju – minus 0,91), podczas gdy w 2000 r. – minus 0,79. Ujemne współczynniki przyrostu naturalnego odnotowano zarówno w miastach (minus 3,06‰), jak i na wsi (minus 0,63‰). Zgodnie z prognozą ludności do 2040 r., współczynnik przyrostu naturalnego będzie obniżał się w kolejnych latach i w 2040 r. osiągnie poziom minus 6,14‰.

Mapa 7. Przyrost naturalny na 1000 ludności według gmin w 2019 r.

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Ujemny współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano w większości powiatów województwa śląskiego, przy czym najniższe jego wartości wystąpiły w: Sosnowcu (minus 5,78‰), powiecie zawierciańskim (minus 5,76‰), Częstochowie (minus 5,65‰) oraz powiecie będzińskim (minus 5,56‰). Najwyższą wartość przyrostu naturalnego na 1000 ludności odnotowano w powiatach: pszczyńskim (2,50), bielskim (0,90) oraz w Żorach (0,75).

W latach 2001-2003, 2010-2015 i 2018-2019 w województwie odnotowano spadek liczby urodzeń w ujęciu rocznym, natomiast w latach 2004-2009, 2016-2017 ich wzrost. W 2019 r. w województwie zarejestrowano 40,5 tys. urodzeń żywych, tj. o 1,8 tys. mniej niż w 2000 r. Współczynnik urodzeń, tj. liczba urodzeń żywych na 1000 ludności, ukształtował się na poziomie 8,95 (w kraju – 9,77). Wyższą wartość współczynnika urodzeń odnotowano na wsi (9,61‰) niż w miastach (8,75‰). Najwyższy współczynnik urodzeń odnotowano w powiecie pszczyńskim – 11,50‰, natomiast najniższy w Sosnowcu – 7,20‰.

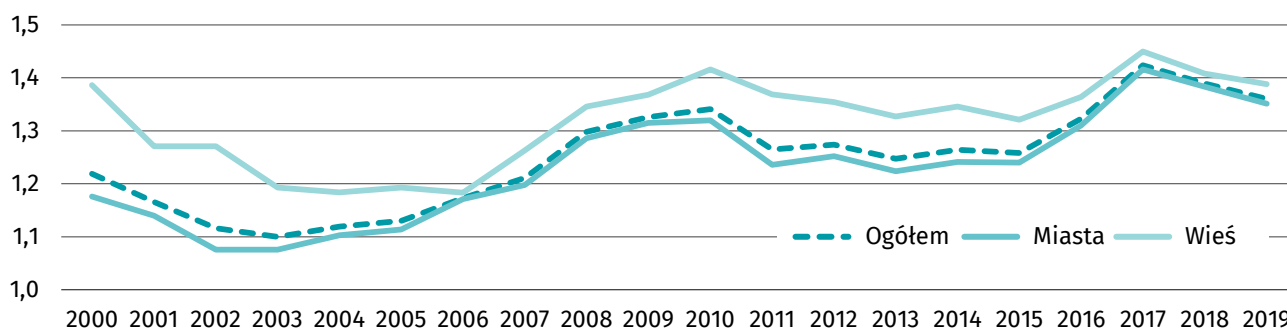
Liczba zgonów w województwie śląskim od 2000 r. wykazuje tendencję rosnącą (z wyjątkiem 2002, 2010, 2011, 2014, 2016 i 2019 r.). W 2019 r. w województwie zmarło 51,8 tys. osób, tj. o 5,7 tys. osób więcej niż w 2000 r. Współczynnik zgonów, tj. liczba zgonów na 1000 ludności, ukształtował się na poziomie 11,44 (w kraju – 10,67). Wyższą wartość współczynnika zgonów odnotowano w miastach (11,81‰) niż na wsi (10,24‰), przy czym najwyższy współczynnik zgonów wystąpił w Chorzowie – 14,00‰, natomiast najniższy w Żorach – 8,33‰.

W 2018 r. przyczyną 70,3% wszystkich zgonów w województwie śląskim były łącznie choroby układu krążenia (22,3 tys. zgonów) i choroby nowotworowe (14,3 tys. zgonów). Umieralność w wyniku chorób układu krążenia była wyższa

wśród kobiet niż wśród mężczyzn – 48,1% wobec 37,9%, natomiast na nowotwory częściej umierali mężczyźni niż kobiety – 28,9% wobec 25,9%.

Z punktu widzenia obecnych i przyszłych urodzeń istotne znaczenie ma liczba kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat). Odsetek kobiet w tym wieku w populacji ogółem, w analizowanym okresie, wykazuje tendencję spadkową. W 2019 r. kobiety w wieku rozrodczym w województwie śląskim stanowiły 22,6% populacji ogółem (w 2000 r. – 27,0%), a w końcu okresu prognozowania (2040 r.) będzie to odpowiednio 17,7%.

Wykres 4. Współczynnik dzietności

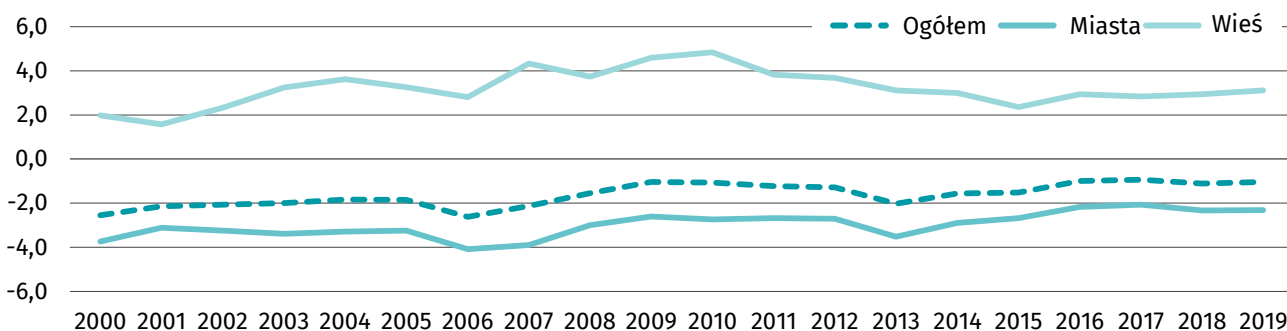

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

W celu zagwarantowania prostej zastępowalności pokoleń, wymagane jest kształtowanie się współczynnika dzietności na poziomie 2,10-2,15, tzn. w danym roku na 1 kobietę w wieku rozrodczym powinno przypadać średnio co najmniej dwoje dzieci. Wartości poniżej tego przedziału wskazują na niekorzystną sytuację demograficzną. W 2019 r. współczynnik dzietności w województwie śląskim wyniósł 1,360, co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym przypadało odpowiednio 136 urodzonych dzieci (w 2000 r. – 122). Świadczy to o odkładaniu na później przez ludzi młodych decyzji o założeniu rodziny lub o posiadaniu mniejszej liczby dzieci, a nawet o samotnym życiu. Według prognozy do 2040 r. będzie następować dalszy spadek liczby kobiet w wieku rozrodczym oraz spadek liczby urodzeń, a zatem współczynnik dzietności nie osiągnie w 2040 r. poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń.

Drugim istotnym czynnikiem, obok przyrostu naturalnego, wpływającym na liczbę ludności województwa śląskiego są migracje wewnętrzne i zagraniczne. Od 2000 r. „odpływ ludności” – wymeldowania z pobytu stałego, przewyższa „napływ ludności” – zameldowania na pobyt stały, powodując ubytek liczby ludności województwa śląskiego. Ogólne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały w 2019 r. wyniosło minus 4,7 tys. (w 2000 r. – minus 12,2 tys.). Na wsi odnotowano dodatnie saldo migracji (3,3 tys.), natomiast w miastach ujemne (minus 8,0 tys.). Saldo migracji ogółem w przeliczeniu na 1000 ludności w województwie śląskim w 2019 r. wyniosło minus 1,04 (w kraju – 0,16), podczas gdy w 2000 r. minus 2,55. Ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych odnotowano w większości powiatów województwa, przy czym najwyższe saldo migracji w przeliczeniu na 1000 ludności zaobserwowano w powiatach mikołowskim (6,05) i tarnogórskim (5,60), a najniższe w Świętochłowicach (minus 4,74).

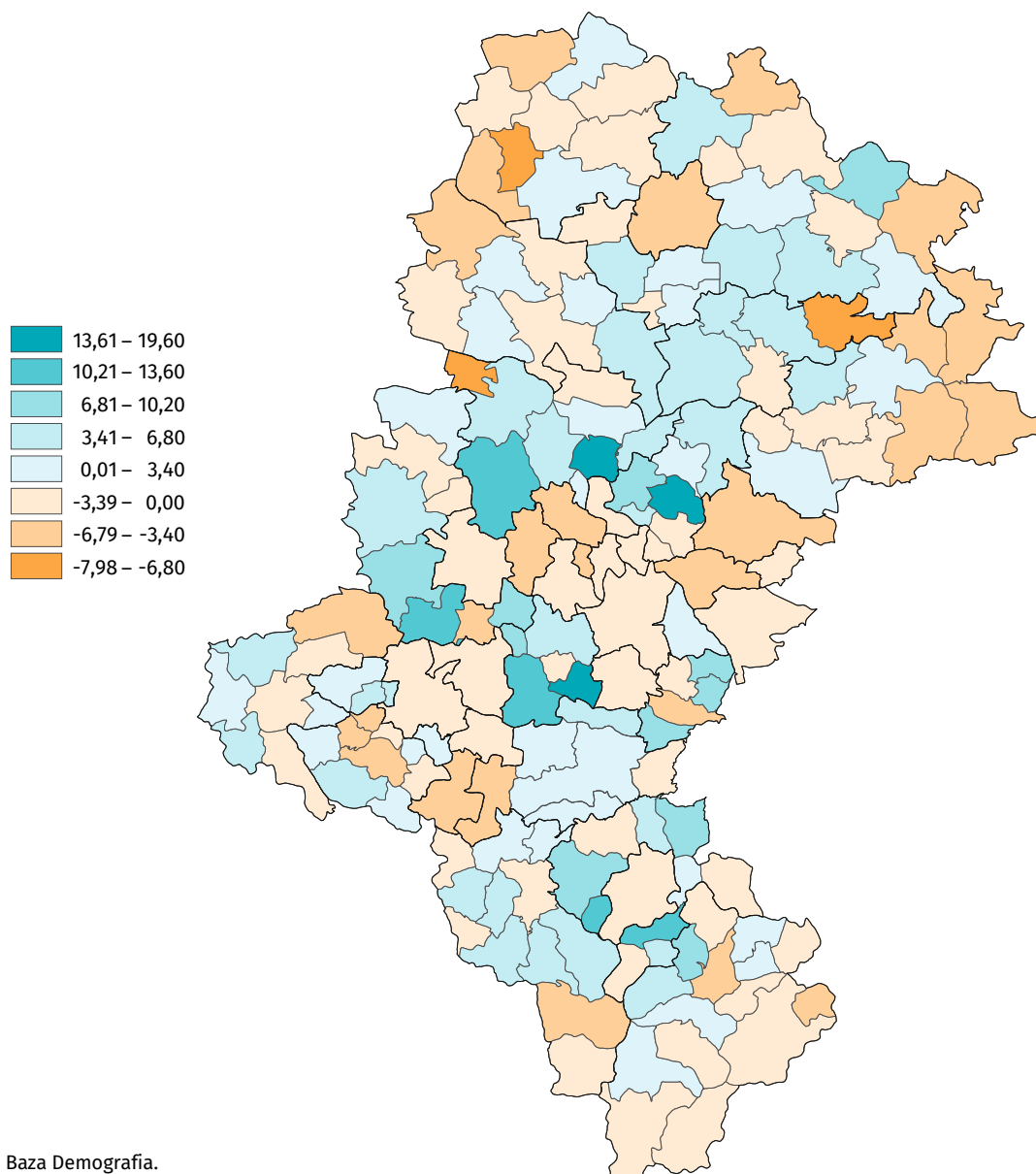
Wykres 5. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Saldo migracji wewnętrznych w latach 2000-2019 było ujemne. Napływ ludności z innych województw do województwa śląskiego w 2019 r. wyniósł 8,2 tys. osób, natomiast odpływ ludności do innych województw – 12,5 tys. osób. Najczęstszym kierunkiem migracji międzywojewódzkich na pobyt stały było województwo małopolskie.

Mapa 8. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności według gmin w 2019 r.

Źródło: dane GUS, Baza Demografia.

Obok migracji wewnętrznych ważnym czynnikiem wpływającym na spadek liczby ludności są migracje zagraniczne. Saldo migracji zagranicznych w latach 2000-2019 było ujemne. W analizowanym okresie najwięcej osób z województwa śląskiego wyjechało za granicę w 2000 r. (11,5 tys.), a najmniej w 2019 r. (2,1 tys.). Głównym kierunkiem emigracji zagranicznych na pobyt stały były Niemcy, dokąd wyemigrowało na stałe 1,1 tys. mieszkańców województwa (tj. 51,6% ogółu emigrantów).

Podsumowanie

Obserwowane w ostatnich latach procesy demograficzne wskazują, że sytuacja ludnościowa w województwie śląskim jest niekorzystna. W najbliższej perspektywie trudno oczekiwać znaczących zmian gwarantujących stabilny rozwój demograficzny. Zgodnie z prognozą ludności do 2040 r., przewidywany jest dalszy spadek liczby ludności, w tym odpowiednio osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Spodziewany jest również wzrost mediany wieku ludności. Według danych prognozowanych nadal będzie obniżać się liczba kobiet w wieku rozrodczym i liczba urodzeń, a współczynnik dzietności ogólnej nie osiągnie poziomu gwarantującego prostą zastępowalność pokoleń.

Województwo śląskie będzie musiało zmierzyć się z problemami wynikającymi z niekorzystnych trendów demograficznych. Przyszłość pokaże, na ile podjęte na szczeblu krajowym i wojewódzkim reformy w zakresie tworzenia warunków sprzyjających zakładaniu rodzin, poprawy stanu zdrowia i ograniczenia umieralności, a także prowadzenia zrównoważonej polityki migracyjnej pozwolą na zniwelowanie obecnych zagrożeń demograficznych w województwie.

Opracowanie merytoryczne

Kontakt:

katowice.stat.gov.pl

Urząd Statystyczny w Katowicach
Dyrektor Aurelia Hetmańska

tel: 32 779 12 48

@Katowice_STAT

ul. Owocowa 3

e-mail: SekretariatUSKce@stat.gov.pl

@StatKatowice

40-158 Katowice

Powiązane opracowania

[Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 \(opracowanie eksperymentalne\)](#)

[Prognoza ludności na lata 2014-2050 \(opracowana 2014 r.\)](#)

[Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie śląskim w 2019 r.](#)

[Przemiany demograficzne w województwie śląskim w latach 2000-2006](#)

[Sytuacja demograficzna województwa śląskiego w latach 2014-2018](#)

[Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa śląskiego 2020 r.](#)

Temat dostępny w bazach danych

[Bank Danych Lokalnych](#)

[Baza Demografia](#)

Ważniejsze pojęcia dostępne w słowniku

[Gęstość zaludnienia](#)

[Migracje międzywojewódzkie](#)

[Migracje na pobyt stały](#)

[Prognoza ludności](#)

[Przyrost naturalny ludności](#)

[Ruch naturalny ludności](#)

[Saldo migracji na pobyt stały](#)

[Współczynnik dzietności](#)

[Współczynnik starości demograficznej](#)